MUZEJNÍ ČTVRTLETNÍK

Muzeum Českého ráje v Turnově | zdarma | číslo 4 / 2022, ročník XIX.

Turnovské cihelny

O cihelnách a cihlářství na Turnovsku se dozvíte více na s. 4.

Šperky pro Alžbětu II.

Česká stopa v klenotnici britské Koruny. Více na s. 5.

Betlém Michala Bělohlávka

Výjimečná betlémářská práce opět součástí stálé expozice. Více na s. 7.

Co nás čeká a co bylo?

Přehled akcí a výstav i fotovzpomínky najdete na s. 8.

Vladimír Krýš / Turnovský stavitel

Výstava věnovaná turnovskému architektu a staviteli Vladimíru Krýšovi připomene 125. výročí narození této významné turnovské osobnosti, která zanechala výraznou stopu na moderní zástavbě jak v samotném městě, tak i v jeho širším okolí.

V roce 1927 si Krýš založil vlastní firmu podnikající pod názvem „Architekt Vladimír Krýš, stavitel Turnov", která byla od svého vzniku projekčně i stavebně velmi plodná. S Krýšovým jménem se pojí výstavba rodinných a bytových domů i sakrálních staveb, které vznikají především od konce 20. let až do počátku 40. let 20. století. Mezi jeho nejvýznamnější turnovské stavby patří mj. Loumova vila v ulici Zelená cesta, Žákova vila v Bezručově ulici, jeho vlastní vila v Nádražní ulici, Husův sbor a hřbitovní kaple u Mariánského kostela.

Výstava představí život a tvorbu Vladimíra Krýše prostřednictvím historické a současné fotografie, historické plánové dokumentace a modelů jeho nejzajímavějších objektů. Na výstavě budou prezentovány i architektovy osobní předměty pro komplexnější a zajímavější představení této výrazné, avšak dosud spíše opomíjené, turnovské osobnosti. Počítá se i s komentovanými procházkami po nejvýznamnějších Krýšových stavbách a jako „exponát" bude sloužit i Husův sbor stojící v blízkosti turnovského muzea, který si budou moci návštěvníci výstavy sami prohlédnout. Počítá se také s doprovodnými tiskovinami v podobě mapy s vyznačením Krýšových staveb.

Na rok 2023 je dále plánováno vydání publikace o Vladimíru Krýšovi formou katalogu jeho prací s obecnějším zhodnocením v úvodních kapitolách a bohatým obrazovým doprovodem.

Výstava vznikne ve spolupráci Muzea Českého ráje v Turnově a Národního památkového ústavu (v souladu s Dlouhodobou koncepcí rozvoje výzkumné organizace NPÚ na léta 2019 až 2023, v rámci výzkumné oblasti VI. Moderní architektura 20. století, dílčího cíle 2 Osobnosti, financované z institucionální podpory Ministerstva kultury (IP DKRVO). Výstava byla také finančně podpořena z Dotačního fondu Libereckého kraje – program 7.1 Kulturní aktivity v Libereckém kraji v roce 2022. Kurátorkou výstavy je Petra Šternová z NPÚ, ÚOP v Liberci.

Krýšova vila v Nádražní ulici čp. 1110 brzy po jejím postavení na konci 20. let 20. století.

Vladimír Krýš se narodil 15. června 1897 jako prvorozený syn podnikateli Gustavu Krýšovi a Josefě rozené Tampírové v Malšovicích u Hradce Králové. Mezi lety 1913 až 1915 se vyučil zedníkem u stavitele Eduarda Artla a zednického mistra Josefa Rybáře v Českém Dubu. Po vyučení byl od začátku roku 1916 zaměstnán u vídeňské stavební firmy „Österreichisch-Ungarische Baugesellschatf". V srpnu téhož roku nastoupil vojenskou službu, ve které setrval až do roku 1920. Následně začal pracovat v českodubské stavební firmě Josefa Najmana jako kreslič a stavbyvedoucí.

Pokračování na s. 3

TURNOV 750 LET

Z historie Turnova IV.

Kapitoly z dějin města ve 20. století

28. října 1918 se Turnov ocitl v nově vyhlášené Československé republice. Dopoledne byl na náměstí ještě relativní klid. První neoficiální zprávy o vyhlášení samostatného státu dorazily do města po poledni.

Pohled na Turnov v roce 1972.

Nadšení lidé začali rychle své domy zdobit červenobílými prapory. Večer se před radnicí sešel dav zhruba tisíce lidí, který si po proslovech o významu samostatnosti zapěl budoucí národní hymnu „Kde domov můj". Hospodářský rozvoj města, který byl přerušen první světovou válkou, se v pokročilých dvacátých letech opět rozvinul v plné síle.

Ve středu 15. března 1939 vstoupila německá vojska na okleštěné území Čech a Moravy a obsadila ho. Turnov v blízkosti nových hranic přišel na řadu velmi časně. Na náměstí, pokryté čerstvým sněhem, dorazili vojáci Wehrmachtu již kolem sedmé hodiny ranní. Stálá vojenská posádka v Turnově vyslyšela rozkaz československé vlády a nekladla Němcům odpor. Wehrmacht obsadil budovu školy na náměstí pro své velitelství a během dopoledne na ní vyvěsil říšskoněmeckou vlajku. Doprava ve městě se musela podřídit zvyklostem německé armády, což znamenalo okamžité zavedení jízdy vpravo. 16. března 1939 vydal Adolf Hitler výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava. 1. září 1939 napadla německá vojska Polsko a odstartovala tím druhou světovou válku. Čilý rozvoj Turnova byl válkou v podstatě přerušen. Německé vojsko na šest let obsadilo místní kasárny, turnovskému náměstí dominovala říšská orlice, v ulicích byla slyšet němčina. Část místních obyvatel byla perzekvována, nejprve přišli na řadu legionáři, komunisté a sokolové. Místní židovská komunita byla zlikvidována celá. Z šedivé válečné každodennosti vystupuje hrdinství několika osobností, které se zapojily do činnosti domácího a zahraničního odboje.

Po dramatických bojích, které ve městě proběhly v prvních květnových dnech roku 1945, a s přicházejícími zprávami o povstání v Praze a postupu Rudé armády se německá posádka začala stahovat z ulic města do kasáren. 8. května podepsalo Německo v Berlíně bezpodmínečnou kapitulaci a následující den došlo k převzetí zdejších kasáren. Odzbrojení Němci byli odvedeni do zajateckého tábora zřízeného v prostoru cihelny v Nádražní ulici, kde si je v dalších dnech převzala Rudá armáda. První sovětské tanky dorazily do Turnova ve středu 9. května kolem 10. hodiny večerní. Oslavy konce války pak naplno propukly 10. května, kdy od rozbřesku přijížděly a přicházely do města stále nové oddíly Rudé armády. Náměstí i ulice byly tehdy již plné turnovských občanů.

Poválečný vývoj v Československu nasměroval politickou moc do rukou komunistické strany, která se naplno chopila kormidla v únoru 1948. Kromě duševní devastace svých obyvatel se komunistická vláda podepsala především na centralizaci a profilaci průmyslu. Turnova se citelně dotkla nová socialistická ústava roku 1960, resp. s ní spojená správní reforma, v jejímž rámci Turnov přišel o statut okresního města, kterým byl od poloviny 19. století. Nešlo však o přeložení okresu do Semil, jak se někdy s opovržením říká. Důvodem bylo sloučení tří stávajících okresů (Jilemnice, Semily a Turnov) do jednoho většího celku s centrem v Semilech, které se nacházely v jeho přirozeném středu.

Republika se stala na dlouhá léta součástí sovětské zájmové sféry. Tato skutečnost se potvrdila i v noci z 20. na 21. srpna 1968, kdy proběhla invaze vojsk Varšavské smlouvy. Polské okupační jednotky se zpozdily a k Turnovu dorazily až 22. srpna. Do kasáren se však dostaly až sovětské jednotky, a to na přelomu září a října na přímý rozkaz ministra národní obrany, kdy byla naše armáda nucena prostor kasáren vyklidit. Sovětská vojska pak obsadila kasárny na následujících více než dvacet let.

Události sametové revoluce započaté 17. listopadu 1989, které v Československu ukončily vedoucí úlohu Komunistické strany a nasměrovaly zemi k demokracii a tržnímu hospodářství, se dostavily i do Turnova. Mluvčím revoluce se stalo hnutí Občanské fórum, založené 19. listopadu v pražském Činoherním klubu. Již druhý den byla v Turnově založena jeho buňka, a to jako jedna z prvních mimo Prahu. Buňka převzala organizaci shromáždění a manifestací. Náměstí se nejvíce zaplnilo 27. listopadu při generální stávce, kdy úřady a podniky skoro v celém městě přerušily mezi polednem a 14. hodinou veškerou práci. Lidé vyšli do ulic s vlajkami a transparenty, vyjadřujícími podporu požadavkům studentů a Občanského fóra. Symbolem revoluce se v Turnově stala multikára technických služeb postavená před radnicí, jejíž korba fungovala jako řečnická tribuna.

V pátek 1. června 1990 poctil Turnov oficiální návštěvou prezident Václav Havel. Při slavnostním shromáždění na náměstí odhalil pamětní desku s bustou turnovského rodáka Jana Patočky, předního českého filozofa 20. století a mluvčího Charty 77. K odhalení desky došlo na vyvýšené tribuně před budovou čp. 3 a na Patočkův rodný dům v Sobotecké ulici čp. 242 byla deska umístěna až po jeho rekonstrukci. Na shromáždění dorazili i další vzácní hosté včetně prezidentovy manželky Olgy Havlové a spisovatelky Evy Kantůrkové. Již na konci května 1990, tedy symbolicky ještě před příjezdem prezidenta, byl dotažen odchod sovětských okupačních vojsk z města. Sovětské posádky se Turnov nadobro zbavil jako první větší město v republice.

Antonín Mojsl
David Marek

Vladimír Krýš / Turnovský stavitel

Pokračování ze s. 1

Architekt Vladimír Krýš.

Mezi lety 1920 až 1922 navštěvoval Vladimír Krýš Mistrovskou školu stavební v zednickém oddělení při Státní průmyslové škole v Praze na Smíchově. V roce 1927 si založil vlastní stavební firmu a svá studia uzavřel v roce 1929 oprávněním stavitele.
Průřez tvorbou V. Krýše je velmi rozmanitý a vede od jednoduchých staveb nevybočujících z běžné dobové produkce po vrcholná díla v duchu expresivní moderny a funkcionalismu, která se řadí mezi nejhodnotnější moderní stavby regionu. Nejpočetnější skupinu v Krýšových realizacích zaujímaly obytné, převážně rodinné domy a vily. Stavěl i nájemní domy, zaměstnanecké kolonie či obřadní stavby a sbory Církve československé, z nichž vyniká především semilský sbor Karla Farského.
Vladimír Krýš předčasně zemřel po vážné nemoci 12. dubna 1951 v Praze a byl pohřben na turnovském hřbitově u kostela Narození Panny Marie.

Petra Šternová (NPÚ Liberec)

Vladimír Krýš / Turnovský stavitel
Výstavní sál / 11. 11. 2022 – 8. 1. 2023

Fotovýstava

Proměny „moderního“ města, staré pryč a nové sem

Díky práci fotografů – novinářů Pavla Charouska a Pavla Matyse, přes profesionály fotoklubu Safír zastřešeného jeho předsedou Břetislavem Jansou, po nadstandardně zkušeného „amatéra“ Pavla Jakubce, který z pohledu profesionálního historika sleduje proměny svého rodného města více než čtvrt století, se návštěvníkům výstavy Proměny „moderního“ města naskytne pohled na proměny Turnova za uplynulých třicet až čtyřicet let.

Kamenářský dům / 8. 9. – 30. 10. 2022

Kopie soupravy granátových šperků pro královnu Alžbětu II.

Turnovský zlatník a šperkař Jiří Urban proslul především kopiemi císařských, královských nebo knížecích korun panovníků uplynulých staletí, ale mezi jeho nejvýznamnějšími opusy je i jedna práce pro mimořádného vladaře naší doby, pro britskou královnu Alžbětu II. Na zakázku města Brna navrhl a zhotovil Jiří Urban soupravu granátových šperků, určenou jako oficiální dar při její návštěvě našeho druhého největšího města. Právě velikost města byla důvodem, proč britský protokol dal Brnu přednost například před Českým Krumlovem. Návštěva Jejího Veličenstva Alžběty II. se uskutečnila 28. března 1996 v doprovodu prezidenta Václava Havla. Pozoruhodné je, že královna nepředala šperky svému doprovodu, ale při odjezdu z města držela etui s cennou soupravou na klíně. Brnu pak na oplátku věnovala svůj portrét.
V designu této mimořádné kolekce granátových šperků vyšel autor z estetiky klasicistních šperků ze začátku 19. století, kdy k těm nejoblíbenějším patřily víceřadé návleky. Hlavním kusem sady šperků je tedy pětiřadý náhrdelník se třemi rozetami, ve třetí rozetě je ukryta spona zapínání. K náhrdelníku patří náramek, brož a pár náušnic. Přestože souprava šperků obsahuje značný počet poměrně velkých granátů, podařilo se autorovi shromáždit kameny stejné velkosti a kvality i pro autorskou repliku královského setu.
Kopii kompletní sady granátových šperků pro královnu Alžbětu II. si v roce 1998 objednal soukromý sběratel, přesněji sběratelka z Čech. Právě tuto sadu vystavujeme v Klenotnici našeho muzea. Vzhledem k charakteru ruční práce a jedinečnosti každého kamene je i tato replika výjimečným originálem, který se od královské soupravy liší pouze v detailech. Předně je replika montovaná ve 14 K zlatě, zatímco ta pro královnu ve vyšší 18 karátové ryzosti. Také kameny nemohou být zcela totožné, protože jde o přírodní surovinu. Královninu soupravu tvoří 920 granátů o velikosti 3,5 až 6 mm, zatímco v replice jich Urban použil o něco méně, celkem 886 kusů, zato větších, 4 až 7 mm velkých, barevně vyrovnaných českých granátů.

Miroslav Cogan

Fotografie z předávání kolekce granátových šperků královně Alžbětě II. při její oficiální návštěvě České republiky v březnu roku 1996.

Klenotnice / 22. 9. – 30. 10. 2022

Doba cihelná v Turnově – Panské, obecní i soukromé cihelny v katastru města

Aehrenthalova cihelna u nádraží v době svého největšího rozmachu.

Říká se, že dějiny cihlářství jsou dějinami lidstva. A vskutku, obydlí vytvořená z různých druhů hlíny, ať již nepálené či pálené, provázejí lidský rod již po několik tisíciletí. Tam, kde to někdy skromná, jindy vydatná naleziště cihlářské hlíny dovolovala, vznikala hliniště a u nich malé pece nebo velké cihlářské závody. Odvětví, které se na našem území dlouhá léta hospodářsky rozvíjelo především na úrovni šlechtických velkostatků, provází od druhé poloviny 19. století velký rozmach. Hospodář, který si na svém pozemku natěžil hlínu a v malé peci vypálil možná jen několik málo tisíc cihel pro vlastní potřebu, nemusel zřízení sezónní cihelny dokonce ani úředně ohlašovat.

Výzkum dějin cihelen a cihlářského odvětví je stále v plenkách, přestože probíhá na několika úrovních, ať už na akademické půdě, nebo formou soukromých aktivit. Objevují se zdařilé studentské práce (např. pro Jičínsko) nebo grantové projekty (Praha, Brno), jejichž výstupem jsou kvalitní publikace a katalogy. Moravští kolegové jsou v bádání o cihelnách a jejich výrobcích dále, ještě dále jsou Slováci. V Čechách se největší těžiště znalostí stále nalézá mezi jednotlivými sběrateli a badateli na regionálních úrovních. Tomu odpovídá i roztříštěné penzum znalostí, kdy jsou některé oblasti prozkoumané takřka do poslední cihly a jiné naopak netknuté. Celoplošná funkční platforma o dějinách cihlářství na našem území navzdory všem aktivitám ovšem stále schází.

Zatím nelze přesněji říci, kolik cihelen u nás existovalo. Odhady založené na excerpci firemních adresářů a regionálních statistik hovoří nejméně o osmi tisících podnicích. Víme také, že ve dvacátých letech 20. století se každoročně v Čechách a na Moravě vyrobilo kolem jednoho bilionu cihlářských výrobků! Cihelny velmi často měnily majitele a nájemce, a tak není výjimkou, že i z jednoho místa známe několik druhů kolků, jimiž se cihly, střešní tašky, trativodky, půdové dlaždice a další cihlářské výrobky označovaly. Cihlářských značek tak bude mnohonásobně více. Teglaria – sbírky cihel několika desítek českých a moravských nadšenců jsou toho důkazem. Identifikace kolků, tedy odkud pocházejí a co znamenají (významů může být několik), je jedním z nejdůležitějších úkolů každého sběratele. Vždyť cihlářské řemeslo u nás již takřka vymizelo!

Do stejných plenek je oděn i výzkum cihlářství v oblasti Turnovska, Semilska a Lomnicka. Probíhá lokalizace cihelen, shromažďování cihlářských výrobků s kolky či jinými značkami, případně méně tradičních tvarovek vypalovaných pro užší spektrum použití. Jenom v Turnově již víme o sedmi cihelnách fungujících v různých dobách, včetně největší z nich – Excellenz Freiherr von Aehrenthal´sche Dampfziegelei Nudwowitz-Turnau, známé rozsáhlým sortimentem cihlářských výrobků, včetně několika inovativních postupů (např. střešní tašky s glazurou). Po jednom z největších provozů v Čechách dnes nezbylo takřka nic – v tisících objektů samozřejmě jeho cihly a dobývka cihlářské hlíny, v níž stojí celé sídliště v nádražní čtvrti.

Další cihelny v okolí fungovaly u Pyrámu, v Přepeřích, v Karlovicích (resp. v Nové Vsi), ve Čtveříně, Pěnčíně, v Paceřicích, Borčicích, na Vyskři, v Rovensku pod Troskami, Lestkově, Kobylech, Hodkovicích nad Mohelkou, Loukově, na Loukovci, v Březině, Malechovicích, ve Veselé, Libuni a mnoha dalších místech.

První výsledky prozatím dvouletého výzkumu v regionu představí výstava Doba cihelná v Turnově – Panské, obecní i soukromé cihelny v katastru města.

Pavel Jakubec (SOkA Semily)

Dne 2. března 1966 byl odstřelen poslední komín bývalé Aehrenthalovy cihelny. Za torzem jeho podstavce, zbytkem jedné z pecí a parním kotlem již vyrůstá domovní blok čp. 1527–1530. (Foto Jaroslav Hajfler)

Ukázka kolkované cihly z produkce Karla Berana na Pyrámu. Reliéf monumentálního rozcestníku z roku 1813 byl pro mnoho přespolních sběratelů dlouho velkým oříškem.

Z dějin tur(nov)istiky – Pohlednice

V posledních desetiletích 19. století se po českých zemích rozšířil zvyk posílat pohlední lístky a zdravit tak z cest své příbuzné a přátele. Pohlednice se pro výletníky staly suvenýry a sběratelskými předměty. První pohledy s tématikou Českého ráje, a které byly vydávané přímo v Turnově, spatřily světlo světa v roce 1897. Zasloužila se o ně místní knihtiskárna a chromolitografický ústav pánů Sluky a Jiránka. Jejich litografické pohledy zobrazovaly Kost, Valdštejn, Hodkovice nad Mohelkou, Sychrov, Hrubou Skálu, Frýdštejn či Malou Skálu, tedy hlavní turistická lákadla Pojizeří. Klubu českých turistů se velmi zamlouvaly *„úpravou i vkusem, ale hlavně původností malebných návrhů s připojenými místo- a dějepisnými poznámkami“.* Mezi cestovateli se lístky z produkce Jana Sluky a Jana Jiránka staly velmi populární. V klubovém Časopise turistů se psalo: *„Jsou to nejoriginálnější dopisnice, které jsme kdy viděli, a předčí všecky šablonovité napodobeniny toho druhu, jakými nás obyčejně zaplavuje cizina. Zejména vhodné jsou průpovídky, jako kupř „na Kosti se páni dobře mají“, a pěkně se nesou heraldickou svou rázovitostí i náčrtky interiérů“.*
Po Českém ráji se šířily též korespondenční lístky z německé provenience, ostatně ty byly svými daty vzniku starší. Na pohlednicích se částečně dá i pozorovat nacionalizace turistiky v českých zemích. Odbor KČT v Turnově se snažil zamezovat dalšímu vydávání a prodeji *„lístků německých, které do světa lhou, zapírajíce ryzí českost naší krajiny“.* Vyzýval nakladatele, aby splnili svou „národní povinnost“ a zaměřili se na vydávání českých pohledů. Pro nakladatele však bylo výhodné, a taky se k tomu často uchylovali, když pohledy se stejnými obrázky tiskli pro Čechy s českými popisky a pro Němce s německými popisky, případně dvojjazyčně. Někde se prodávaly až tři varianty stejného pohledu. V desátých letech 20. století začala být vydávána celá alba s pohledy, již většinou fotografickými. Nutno dodat, že pohlednice z Českého ráje nebyly používány pouze jako upomínky a pozdravy z cest, často sloužily pouze pro osobní korespondenci a s výletováním neměly nic společného.

Antonín Mojsl

Vánoce na Dlaskově statku

Na závěr letošní návštěvní sezóny projde expozice Dlaskova statku Rok hospodáře od jara do zimy poslední změnou. Návštěvníkům přiblíží období Adventu a Vánoc, které bylo pro vesničany časem zaslouženého odpočinku. Skončily práce na polích i v sadech, obilí bylo na sýpce, len byl vyvochlován, zemědělské nářadí uklizeno, sklepy a komory byly plné zásob. Ženy se scházely na přástky nebo na draní peří, děti se těšily na Barborku a Mikuláše, hospodáři opravovali drobné nářadí a zateplovali obydlí. Týden před Štědrým dnem pak začaly velké přípravy na Štědrý den. Hospodyně „vysmejčila“ světnici, povlékla peřiny, na stůl prostřela bílou plachtu a připravila slavnostní nádobí. Hospodář upravil v rohu světnice dřevěnou polici, děti snesly z půdy nasušený mech a spolu s hospodářem stavěly betlém. V předvečer svátku se napekly a navařily dobroty, které se podávaly po celý dvanáctidenní vánoční čas. Pokrmy se připravovaly z plodin, jimž lidová víra připisovala v přeneseném významu vlastnosti vegetativní síly, např. z mouky z vlastní úrody, z máku, hrachu či hub. Pro ochranu nechyběly šípky, med a česnek. Byla to součást obřadů a obyčejů, které souvisely se zabezpečením zdaru v nadcházejícím roce nejen v rodině, ale i v hospodářství. Mnohé z nich byly zaměřeny na předpovídání počasí, na poznání lidských osudů, na zajištění dobré úrody, a taky na ochranu domu, polí i sadů před zlými silami. Původ těchto úkonů je různý.

Některé souvisely s rozsáhlým věrským systémem pohanských agrárních společností, některé vycházely z křesťanské věrouky. K tradičním rituálům se používaly předměty a prostředky, kterým lidová víra připisovala kouzelnou moc, např. magický kruh, symbol kříže, svěcená voda, svaté obrázky a různé svěceniny, ale taky předměty denní potřeby a obyčejné pokrmy – hrneček, lopata, vejce, sůl, slupky cibule, skořápky ořechů, drobty od štědrovečerní večeře aj. Demonstrací těchto tradičních obyčejů ožije expozice Dlaskova statku v prosinci tohoto roku.

Vladimíra Jakouběová

Otevírací doba Dlaskova statku
v prosinci 2022 (denně mimo pondělí):
1.–23. 12. Otevřeno
24.–26. 12. Zavřeno
27.–30. 12. Otevřeno
31. 12. 2022 – 1. 1. 2023 Zavřeno

Stalo se před sto lety (říjen–prosinec 1922)

Ve statistikách byl zaznamenán významný úbytek obyvatelstva v Rusku. Zatímco do roku 1918 počet obyvatel, a to i přes válečné útrapy, rostl, v posledních letech vykazoval náhlý pokles. Jako jedna z mnoha příčin byla udávána nízká kvalita lékařských služeb, nedostatečný počet nemocnic a jejich vybavení, dalším důležitým činitelem byl obecně hlad, který zavinila bolševická vláda svojí nesmyslnou aprovizační politikou, kdy ozbrojené zásobovací oddíly často rekvírovaly všechny zásoby životních potřeb sedláků, čímž bylo ve své podstatě zničeno venkovské hospodářství úplně. * Před sto lety byly dokončeny práce na hradu Rotštejn. Hned nad vchodem byl dostavěn cementový můstek a zesíleny byly také stupně do hradu, na místě sesuté hradby byla dokonce hradba obnovena a kolem studny bylo zřízeno zábradlí. * Zdejší soudní oficiál Čeněk Píša byl odsouzen na čtyři roky těžkého žaláře za zpronevěru 200 000,- Kč, které vybral za dlouholeté nájemné od domkářů z okolí a následně je prohrál v kartách. K soudu byli předvoláni také všichni „hráči", které Píša udal, ti se složili a celou sumu nahradili. * Před sto lety byl zvolen za prezidenta peněžní burzy v San Francisku pan Gustav Epstein, syn Maxe Epsteina, turnovského rodáka. * Bylo započato s kácením smrkových lesů pod Suchými Skálami, které byly následkem mnišek zcela zničeny. Na jaře se pak v kácení smrkové monokultury pokračovalo i na dalších místech. Borové i ovocné stromy poškozeny nebyly. Už před sto lety bylo zřejmé, že smrkové monokultury nejsou do budoucna vhodnou volbou. * S nadcházející zimou opět ožila činnost lyžařského odboru Sportovní klubu Turnov. Podána byla také žádost o podporu pro zřízení chaty na Kopanině u Ministerstva zdravotnictví a obchodu, která byla na příští rok přislíbena. * Před sto lety byl v Turnově velmi znát výrazný úbytek kočárů a jiných povozů tažených zvířaty. Na jejich místo s nebývalou silou nastoupila osobní či nákladní auta, občas „motorové kolo". Vozy mlékařů tažené psy už nebyly k vidění vůbec. * Dne 8. prosince 1922 řádila v okolí Sokola u Malé Skály po celý den silná vánice. Řada stromů byla zlámána nebo vyvrácena. Ještě po čtrnácti dnech byly vozové cesty zaváté a přes obrovské sněhové návěje nesjízdné. * Tzv. Tisíciletá lípa v Tatobitech se dočkala rozsáhlé sanace. Péčí Mládeneckého spolku byla kolem lípy zřízena zahrádka a kmen stažen železnými spojkami. Úpravy byly na místě, protože dutý kmen měl často funkci veřejných záchodků a tomu bylo konečně zabráněno. * JUDr. Václav Šolc, turnovský advokát a budoucí starosta města, věnoval z podnětu promoce svého syna MUDr. Jiřího Šolce nemajetným žákům zdejší reálky 100 Kč. * Dne 30. prosince 1922 se ještě naposledy v roce sešlo městské zastupitelstvo, aby projednalo rozpočet na následující rok. Za všechny body jednání jmenujme ten, který se týkal kasáren, jejichž neustálé opravy městskou kasu neúměrně zatěžovaly. Objevily se návrhy na jejich prodej, přičemž se zmiňoval příklad v Jičíně, kde obec kasárny odprodala za 3 800 000 Kč.

Turnovské kasárny krátce po svém vystavění. Ve 20. letech minulého století však začaly náklady na jejich údržbu pomalu převyšovat příjmy z jejich pronájmu armádě.

Uplakané letošní počasí nemá konce. Od 9. července do 9. listopadu pršelo v šedesáti dnech a možno říci, že v ostatních mžilo. Za tu dobu spadlo celkem 380 mm vody, tedy průměrně měsíčně 95 mm, což jest něco více než roční průměr ve zdejší krajině. Příčina těch dešťů je neznámá. – Vůbec v meteorologu nejsme ještě ani u abecedy. Američtí učenci se ovšem chlubí, že uhodnou počasí na 36 hodin, ovšem s podmínkou nenastanou-li nějaké poruchy. Pěkně děkujeme za takové proroctví.

Hlasy Pojizerské, 19. listopad 1922

David Marek

Den archeologie

Broušení kamenných seker z metabazitu
15. 10. 2022 / 11:00–16:00

Broušení kamenných seker z metabazitu je unikátní technologií mladší doby kamenné. Co obnáší opracování kamene broušením, kolik času je na to třeba a jak se s takovou kamennou sekerou pracuje představí experimentální archeolog Martin Drahorád, který se zabývá již řadu let technologií opracování kamene v mladší době kamenné do podoby pravěkých seker a teslic. Lidé v neolitu před 7500 lety potřebovali vyrábět kamenné broušené nástroje na práci se dřevem. K tomu jim dobře posloužila surovina získávaná těžbou z nedalekých Jizerských hor. Těžební areál z mladší doby kamenné na Jistebsku zkoumají turnovští archeologové od roku 2002.

Muzeum Českého ráje / Vstup volný

DRINGS
PORADENSTVÍ • SOFTWARE • HARDWARE
Dodavatel hardwaru a služeb v oblasti IT pro regionální obchodní partnery včetně Muzea Českého ráje v Turnově.
DRINGS, spol. s r. o., Turnov
www.drings.cz

Aleš Bartoš
tel.603 315 295
www.abzlatnictvi.cz
zakázková výroba šperků
Antonína Dvořáka 321 Turnov

Betlém Michala Bělohlávka

V roce 2019 byly zahájeny práce na restaurování rozsáhlého souboru Bělohlávkova betlému v Ateliérech Bárta v Hořicích, jednoho celku ze souboru sbírek, které se muzeu v posledních třech letech podařilo zrestaurovat díky projektu spolufinancovaného z Integrovaného regionálního operačního programu MMR ČR. Projekt, který byl ukončen v srpnu tohoto roku, byl náročný nejen pro kurátory sbírek, ale především pro restaurátory. Některé z restaurovaných předmětů se uložily zpět do depozitáře, některé se postupně stávají součástí nově realizovaných výstav. Betlém Michala Bělohlávka se po mnohaleté přestávce vrátil do stálé expozice Muzea Českého ráje v Turnově.

Tato výjimečná práce ze 70. let 19. století turnovského malíře Michala Bělohlávka (1841–1915) má poměrně pohnutou historii. Do sbírky turnovského muzea byl získán darem od rodiny Bělohlávkovy v roce 1927. V Pojizerských listech ze září roku 1942 Karel Kinský uvádí, že Bělohlávkův betlém s poloplastickými figurami byl součástí instalace tzv. světničky kamenáře. V 60. letech byl spolu s ostatními liturgickými předměty v souvislosti s ateistickými tlaky tehdejšího politického režimu z výstavních prostor muzea „odstraněn". V 70. letech 20. století, v době, kdy v turnovském muzeu probíhalo dle nařízení tehdejšího zřizovatele tzv. „nové" zapsání veškerého sbírkového fondu, do evidence zařazen nebyl. Došlo k tomu až v roce 1980, kdy všechny soubory betlémů, které byly do té doby „sesypány" v provizorním depozitáři muzea v několika bednách, byly za spolupráce PhDr. Vladimíra Vaclíka, předního českého odborníka na betlémářství, roztříděny, určeny, a přes protest bývalého vedení muzea zapsány do muzejní evidence. Vystaveny však mohly být až o mnoho let později, poprvé v prosinci roku 1989. Ze souboru Bělohlávkova betléma však bylo vystaveno pouze několik málo figur. Architektonické a krajinné kompozice podobně jako většina figur byly poškozeny tak, že jejich vystavení nebylo možné. Díky nevhodnému uložení v 60. a 70. letech 20. století byly dřevěné i kašírované součásti pokryty silnými vrstvami prachu, poškozeny mechanicky i vlhkostí či zateklinami v malbě. Krom jiného vykazovaly ztráty jak podložky, tak i malby. Dnes je všechno jinak. Po náročném restaurování, které probíhalo od září 2019 do března 2022, je možné všech 150 figur a kulis s architekturou a krajinou vrátit do stálé expozice. To byla pro restaurátory i kurátorku sbírky velká výzva a nesnadný úkol, protože o tom, jak betlém původně vypadal, žádné doklady nejsou. Proto bylo nutné nejdříve vytvořit model budoucí instalace, sestrojit dřevěnou konstrukci, usazení a propojení krajinných celků, a následně začít s definitivní stavbou rozměrné kompozice betléma. To už byl úkol pro restaurátory, stejně náročný jako předchozí restaurování všech polychromovaných celků a figur z papírmaše, dřeva a lepenky. Několik dní náročné týmové práce restaurátorů z Ateliérů Bárta v expozici muzea ale přineslo očekávaný výsledek. Betlém významného turnovského malíře Michala Bělohlávka, který svou rozměrností, technikou a kvalitou malby patří mezi velice vzácné soubory betlémů, je hotov. Díky restaurátorům, a také díky úsilí kurátorky sbírky, tak došlo ke znovuzrození díla, které se ještě v 70. letech minulého století nacházelo zcela v troskách, a jako takové bylo odsouzeno k zapomnění. To, že se podařilo betlém zrestaurovat a zrekonstruovat v místě, kde byl před 80 lety vystaven, je malým zázrakem.

Betlém Michala Bělohlávka se po 80 letech vrací do stálých expozic muzea.

Vladimíra Jakouběová

Šperkařské sympozium

Mezinárodní sympozium současného šperku
Kamenářský dům / 4.–14. 10. 2022

Výstava Symposion
Klenotnice / 6. 10. – 13. 11. 2022

Letošní setkání autorů současného šperku v Turnově se pyšní úctyhodnou číslovkou – výtvarníci se zde při nejstarší akci svého druhu na evropské půdě setkají již po šestadvacáté! A že jde o událost mimořádnou a intenzivně očekávanou, dosvědčuje nejen zájem mezi šperkaři, kteří s nadšením obsadili letošní seznam účastníků, ale také skutečnost, že jde o běh uskutečněný po nečekané covidové pauze v délce dlouhých čtyř let, kdy jsme nebyli schopni garantovat přítomnost zahraničních účastníků. Sympozium se tentokrát uskuteční v termínu 4.–14. října a zúčastní se ho jako obvykle zvučná jména z oblasti autorského šperku; společnost bude již tradičně pestrá teritoriálně, generačně i co do škály výtvarných názorů. Pozvání do Turnova přijali britská šperkařka Lin Cheung, německá výtvarnice Tamia Dellinger nebo Brazilka Kika Rufino. Českou a slovenskou účastnickou stopu sympozia tentokrát zajistí mladá generace českých šperkařů zastoupená Martinem Vernerem a naší spolupracovnicí a autorkou grafického vizuálu akce Martou Havlíčkovou, z jihozápadu Slovenska přijede Peter Machata. Na Slovensku žije také Sergej Dubovyk, absolvent turnovské „šperkárny" s ukrajinskými kořeny a výrazný talent česko-slovenského šperkařského prostředí. Těší nás, že se šperkaři mají chuť do Turnova vracet, jak dokazuje opětovná účast argentinské výtvarnice Francisky Kweitel, americké šperkařky a galeristky Julie Turner či matadora evropského šperku Hermana Hermsena.

Účastníky čeká již tradičně bohatý program zahájený odbornými exkurzemi, které vyústí v dílenskou část, během níž šperkaři zpracovávají nabyté zážitky do podoby nových šperků či výtvarných objektů. Práce na nich v improvizované zlatnické dílně vytvořené po dobu konání sympozia v Kamenářském domě, bude zpestřena sérií videoprezentací jednotlivých účastníků, které jsou veřejnosti přístupné, stejně jako dílna s pracujícími umělci. Sledujte proto web a profily muzea na sociálních sítích, kde zveřejníme harmonogram jednotlivých přednášek. Věříme, že pozornost veřejnosti vzbudí také výstava Symposion, kterou zahájíme 5. 10. v 17:00 v Klenotnici muzea, ve čtvrtek 13. 10. pak ukázku tvorby sympozistů, kterou si autoři odvezou zpět do svých domovů, nahradí kurátorem vybrané šperky, které se po skončení setkání stávají součástí muzejní sbírky.

Lenka Laurynová

Výstavy a akce v říjnu, listopadu a prosinci

VÝSTAVY

Turnov – město drahých kamenů
Výstavní sál / 10. 2. – 30. 10. 2022

Kamenná paměť města
Kulturní památky Turnova
Výstavní sál / 8. 9. – 30. 10. 2022

Proměny „moderního" města, staré pryč a nové sem
Kamenářský dům / 8. 9. – 30. 10. 2022

Kopie soupravy granátových šperků pro britskou královnu Alžbětu II.
Klenotnice / 22. 9. – 30. 10. 2022

Vladimír Krýš / Turnovský architekt
Výstavní sál / 11. 11. 2022 – 8. 1. 2023

Doba cihelná v Turnově – Panské, obecní i soukromé cihelny v katastru města
Kamenářský dům / 11. 11. 2022 – 8. 1. 2023

Symposion 2022
Klenotnice / 6. 10. – 13. 11. 2022

Vánoční expozice
Dlaskův statek v Dolánkách / 1.–30. 12. 2022

AKCE

Mezinárodní den archeologie
Kamenné sekery z metabazitu
Muzeum Českého ráje / Kamenářský dům
15. 10. 2022

Za minerály do okolí Železnice
Geologická exkurze / 8. 10. 2022

Do okolí Hodkovic nad Mohelkou
Geologická exkurze / 23. 10. 2022

Za žulami do Jablonce nad Nisou
Geologická exkurze / 29. 10. 2022

Ohlédnutí za minulým čtvrtletím

1

2

3

4

5

6

Poznání i zábava, tak by se nechaly charakterizovat prázdninové programy, které jsme letos připravili nejen pro děti. Den s mineralogem si přišly užít téměř dva tisíce malých i velkých (obr. 1). To, že horolezectví stojí na pevných přátelstvích, chladné hlavě a silných pažích, poznali návštěvníci při Lezeckých čtvrtcích. Vyzkoušeli si různé pomocné horolezecké disciplíny a setkali se s mimořádnými osobnostmi tohoto oboru (obr. 2). Dlaskův statek žil řemeslem. Každou sobotu tu probíhala řemeslná dílna, jako např. výroba peroutky z husích brk (obr. 3). Prázdniny jsou obdobím, ve kterém hrají hlavní roli děti. Pro ty zvídavé jsme připravili příměstský tábor s muzejní tématikou. Děti se seznámily s obory geologie-mineralogie, archeologie, historie ad. A nechyběly ani výpravy do terénu (obr. 4). Byla zahájena retrospektivní výstava fotografií turnovských fotografů P. Charouska, P. Jakubce, B. Jansy a P. Matyse (obr. 5). Muzeum žije i řadou provozních aktivit. Tou nejzásadnější je rekonstrukce objektu čp. 72 ve Skálově ulici. Výrazně postoupily práce v interiéru této budovy (obr. 6).

Muzeum dále nabízí:

MUZEJNÍ PRODEJNA
šperky a drahé kameny
sklo, bižuterie
regionální speciality
knihy, mapy
a další dárkové zboží

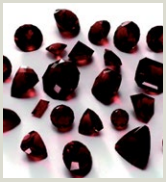

ZLATNÍCI V KAMENÁŘI
autorské šperky
zakázková výroba
snubní prsteny
drahokamy
ukázky řemesla

DLASKŮV STATEK
Národní kulturní
památka ČR
venkovská usedlost
z časů našich
předků

Muzejní čtvrtletník vydává Muzeum Českého ráje v Turnově. Povolení MK ČR – E 15658. ISSN: 1801-4054.
Odpovědná redaktorka: Marcela Beranová, DiS. Grafická úprava, sazba: Marcela Beranová. Tisk: Tiskárna UNIPRESS, s.r.o. Svobodova 1431, Turnov, tel. 481 319 411.
Uzávěrka tohoto čísla byla 15. září 2022. Muzejní čtvrtletník je k dostání zdarma na pokladně muzea, v informačních centrech a muzeích v okolí Turnova.
Na adrese beranova@muzeum-turnov.cz si můžete objednat zasílání čtvrtletníku v elektronické podobě.

OTEVÍRACÍ DOBA MUZEA A KAMENÁŘSKÉHO DOMU: říjen–prosinec úterý až neděle od 9:00 do16:00
DLASKŮV STATEK: říjen úterý až neděle od 9:00 do 16:00; listopad ZAVŘENO; prosinec úterý až neděle od 9:00 do16:00
Vánoční otevírací doba: 23. 12. Otevřeno; 24.–26. 12. Zavřeno; 27.–30. 12. Otevřeno; 31. 12. 2022 – 1. 1. 2023 Zavřeno
Změna programu vyhrazena – pro aktuální informace sledujte webové stránky a facebook muzea! Těšíme se na Vaši návštěvu.